

3. Горбач О. З історії української церковно-музичної термінології / Олекса Горбач. – Мюнхен, 1965. – 40 с. 4. Дилецький М. Граматика музикальна, фотокопія рукопису 1723 р. / М. Дилецький – К. : Муз. Україна, 1970. – 111 с. 5. Кровицька О. Лексика на означення понять, пов'язаних з музичним мистецтвом / О. Кровицька // Українська історична та діалектна лексика – К. : Наук. думка, 1985. – С. 44–51. 6. Лексикон латинський Є. Славинецького // Лексикон латинський Є. Славинецького. Лексикон словено-латинський Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського. – К. : Наук. думка, 1973. – С. 59–420. 7. Лексикон словенороський Памва Беринди. – К. : Вид-во Акад. наук УРСР, 1961. – 272 с. 8. Панько Т. І. Українське термінознавство : підручник / Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацюк – Л. : Світ, 1994. – 216 с.

УДК 811.161.2'373.46:336.14 (477)

Людмила Васковець

Ковельський промислово-економічний коледж Луцького НТУ

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ*

© Васковець Л. П., 2014

У статті розглянуто особливості становлення казначейської терміносистеми української мови, схарактеризовано процес її розвитку, простежено походження терміна «казначейство», досліджено поняттєвий апарат, який склався на перетині загально-економічних та спеціальних економічних наукових сфер, визначено форми взаємодії казначейської й інших терміносистем, зацентровано увагу на збагаченні терміносистеми казначейства великою кількістю термінів, запозичених з економічних галузей-донорів.

Ключові слова: українська мова, казна**, казначейство, казначейська терміносистема, економічна лексика, галузі-донори.

The article is dedicated to specific features of treasury terminology formation: the process of its development is characterized and the origin of the term “treasury” retraced. The conceptual apparatus of the area that occurred at the intersection of general and special economic sciences is investigated. Forms of interaction between treasury and other term systems are also defined in the article. Great attention is paid to the enrichment of treasury terminology with terms adopted from other branches of economy as donor branches.

Keywords: Ukrainian language, treasury, treasury terminology, economic vocabulary, donor branch.

Суть проблеми

Докорінна трансформація економічної системи України, глобалізація світових процесів, переосмислення у зв'язку з цим надбань світової економічної теорії суттєво впливає на словниковий склад мови, сприяє формуванню нових понять і термінів, а також швидкому проникненню їх до загального вжитку. Зростає кількість запозичень, які все частіше зазнають калькування. Дедалі більша частина їх функціонує паралельно з питомими термінами. Багато економічних лексем виходить з активного вжитку й переходить до пасивного фонду у зв'язку зі зникненням понять, позначуваних цими назвами, і, навпаки, інші поняття зазнають активізації.

* скарбничої терміносистеми – ред.

** скарбниця – ред.

Одним з актуальних напрямів лінгвістичних досліджень постає вивчення структурно-семантичних та функційних змін економічної лексики, адже економічна термінологіка – потужне джерело поповнення словникового складу сучасної української літературної мови. Особливість української економічної терміносистеми полягає в тому, що вона охоплює спеціальну лексику багатьох економічних наук, які в наукових економічних джерелах поділяють на шість груп: теоретичні економічні науки («Макроекономіка», «Мікроекономіка», «Основи економічної теорії»), історичні економічні науки («Історія економічної думки», «Історія економічних учень», «Економічна історія народного господарства»), світова економіка («Світове господарство і міжнародні економічні відносини», «Міжнародні валютно-кредитні операції», «Теорія і практика міжнародної торгівлі», «Економіка народонаселення», «Економіка зарубіжних країн»), економіка регіонів України («Регіональна економіка», «Економіка природокористування», «Економіка землевпорядкування», «Розміщення продуктивних сил»), економіка народного господарства і його галузей («Економіка і організація народного господарства», «Економіка промисловості та її галузей», «Економіка торгівлі», «Економіка громадського харчування», «Економіка транспорту», «Економіка невиробничої сфери»), функційні економічні науки («Біржова діяльність», «Статистика», «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит», «Економіка праці», «Маркетинг», «Менеджмент», «Податкова система», «Фінанси», «Гроші і кредит», «Ціноутворення», «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці», «Ринок», «Казначейство») [5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій

У сучасному термінознавстві чільне місце посіли праці, присвячені вивченню економічної термінологіки. Серед них наукові студії Т. М. Дячук, О. В. Чуєшкової, М. І. Навальної, Г. Ю. Пастернак, Г. В. Чорновол, І. І. Вакулик та ін.

На сьогодні значну увагу приділено дослідженню галузевих економічних терміносистем, порушено проблеми встановлення їхніх структурно-семантичних параметрів, а також питанням стандартизації та кодифікації економічної термінологіки. Зокрема, біржову термінологіку досліджувала Н. О. Жданова [2], податкову – О. В. Чорна [8], ринкову – Б. П. Михайлишин [6], О. А. Покровська [7], З. Б. Куделько [4], фінансово-бухгалтерську – О. Г. Чумак [10], С. М. Кришталь [3] та ін.

Проте комплексного дослідження казначейської лексики в сучасному мовознавстві ще не існує. Казначейські терміни були лише частково описані в зазначених вище лінгвістичних студіях.

Формулювання мети статті

Метою роботи є характеристика особливостей становлення та розвитку казначейської терміносистеми.

Виклад основного матеріалу

Термін «казначейство» походить від поняття «казна», що в перекладі з англійської означає скарб, цінність, а з тюркської – сукупність фінансових ресурсів держави. У найперших систематизованих працях, присвячених питанням казни, цей термін використовують у широкому й вузькому розумінні. Зокрема, в «Арташастрі» – праці про гроші, написаній в Індії дві тисячі років тому, казна в широкому розумінні – багатство держави, до якого зараховували, окрім докладно перерахованих доходів, золото, коштовне каміння й метали, а також усі види сільськогосподарської продукції. У нашій державі цю лексему вперше згадано в збірці норм давньоруського законодавства, відомій під назвою «Руська правда». Прообразом казначейства можна вважати княжу казну Ярослава Мудрого, що слугувала сховищем матеріальних цінностей [11, с. 8].

Державне казначейство України було створене Указом Президента 27 квітня 1995 року. На нього було покладено виконання всього комплексу завдань, пов'язаних із касовим виконанням бюджетів усіх рівнів та ефективним управлінням бюджетними коштами.

«Казначейство – міністерство фінансів або спеціальний фінансовий орган держави, який складає проект державного бюджету і займається його касовим виконанням (у т. ч. управляє державним боргом), а також емісією цінних паперів» [1, с. 715–716]. Державне казначейство стало централізованою бухгалтерією держави за всіма операціями, здійсненими в системі Єдиного казначейського рахунка, а також відповідальним за складання звітності.

Сучасна українська казначейська термінологія виокремилася з економічної терміносистеми й стала окремою науковою дисципліною, якою послуговуються в казначейській справі. Тому її поняттєвий апарат сформувався на перетині загальноекономічних та спеціальних економічних наукових сфер, а відтворенням його в мові є термінологія. Саме це зумовило збагачення терміносистеми казначейства великою кількістю термінів, запозичених з економічних галузей-донорів, зокрема з бухгалтерського обліку, аудиту, фінансів, податкової системи та ін. Взаємодія казначейської й інших економічних терміносистем має такі форми: 1) функціонування базових економічних термінів у казначейській термінології з тим самим значенням і без зміни семантичної структури, напр.: *бюджетний процес, бухгалтерський облік, електронні гаманці*; 2) звуження семантики економічного терміна внаслідок входження до термінології казначейства, пор.: *кліринг* – система безготівкових розрахунків за товари, послуги, різні види цінних паперів, яка базується на заліку взаємних вимог і зобов'язань [1, с. 324]; *кліринг* – процес передання, перевірки і в деяких випадках підтвердження платіжних доручень або доручень на трансферт цінних паперів, що здійснюється до розрахунку. До клірингу зараховують також операції щодо взаємного заліку платіжних і трансфертних доручень та визначення остаточного розрахункового сальдо [11, с. 378]; 3) залучення економічних і спеціальних термінів як структурних компонентів у поєднанні з новими семантичними конкретизаторами до утворення термінологічних казначейських словосполук, напр.: *консолідований кореспондентський рахунок, головні розпорядники бюджетних коштів, державні цільові фонди, зведені особові рахунки*. Остання форма є найпоширенішою.

Термінологія казначейства була б неповною без спеціальних економічних термінів, що позначають складні (похідні) поняття, залучені з фінансово-кредитної, податкової та цінової системи. Казначейська система послуговується такими термінами, як «*бюджетне асигнування*», «*бюджетне зобов'язання*», «*бюджетний запит*», «*бюджетна класифікація*», «*бюджетне планування*», «*банк-посередник*».

Характерно, що термін «*банк* – фінансовий інститут, що акумулює грошові кошти та інші нагромадження (золоті запаси, цінні папери тощо), надає кредити, здійснює грошові розрахунки, випуск в обіг грошей та цінних паперів, операції з золотом та інші функції» [1, с. 41], у термінології казначейства зазнав уточнення та ввійшов до складу цілої низки терміносполук, пор.: *банк-посередник* – це банк, що виконує передачу інформації (здебільшого даних щодо розрахунку) від банку платника до банку одержувача; *банк універсальний* – банк, який отримав спеціальний дозвіл на здійснення певних банківських операцій; банк, що представляє інтереси уряду країни в міжнародних валютно-кредитних організаціях; банк, в якому розміщено бюджетні засоби [11, с. 378].

Отже, економічна термінологія, а також спеціальні економічні терміни слугують донорами для термінології казначейства, проте специфіка логіко-поняттєвого апарату цієї галузевої системи зумовила уточнення, конкретизацію, диференціацію та спеціалізацію базових економічних термінів, що дало змогу виокремити позначувані об'єкти із низки аналогічних, а на номінативному рівні спричинило утворення великої кількості термінологічних словосполук, напр.: *казначейська емісія, казначейські білети, казначейські бони, казначейські векселі, казначейські зобов'язання* тощо. У процесі входження термінологічних новоутворень до галузевої терміносистеми казначейства простежуємо тенденцію до їхнього унормування та стиснення.

Висновки

На формування економічної лексики української мови впливали різні історичні чинники, пов'язані зі становленням і розвитком економічної думки в країні, із диференціацією її галузей і спеці-

алізацій. Сучасна українська казначейська термінологія виокремила в самостійну систему термінів у процесі тривалих пошуків, використовуючи досягнення багатьох економічних галузей знань. Вона є відкритою й динамічною мовною системою, неоднорідною за своїм походженням.

Отже, економічна термінологія, а також спеціальні економічні терміни слугують донорами для термінології казначейства, проте специфіка логіко-поняттєвого апарату цієї галузевої системи зумовила уточнення, конкретизацію, диференціацію та спеціалізацію базових економічних термінів. Дослідження особливостей становлення й розвитку казначейської терміносистеми перспективне для подальших наукових розвідок із зазначеної проблеми.

1. *Економічний енциклопедичний словник : У 2 т. / За ред. С. В. Мочерного. – Л. : Світ, 2006.*
2. *Жданова Н. О. Терміноутворювальні механізми у сфері біржової лексики : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Н. О. Жданова. – Д., 2003. – 182 с.*
3. *Кришталь С. М. Структурно-семантичний аналіз метафоризації термінів підмови фінансів в англійській і українській мовах : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне та типологічне мовознавство» / С. М. Кришталь. – Д., 2003. – 218 с.*
4. *Куделько З. Б. Англійська терміносистема ринкових взаємин: синтагматичні та парадигматичні особливості : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / 10.02.04 / З. Б. Куделько. – Л., 2003. – 20 с.*
5. *Марцин В. С. Основи наукових досліджень : [навч. посібник] / В. С. Марцин, Н. Г. Міценко, О. А. Даниленко. – Л. : Ромус-Поліграф, 2002. – 128 с.*
6. *Михайлишин Б. П. Закономірності та особливості формування української ринкової термінології / Б. П. Михайлишин // Проблеми граматики і лексикології української мови : [зб. наук. праць]. – К., 1998. – С. 172–186.*
7. *Покровська О. А. Українська термінологія ринкових відносин : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. А. Покровська. – Х., 1995. – 207 с.*
8. *Чорна О. В. Українська термінологія податкової сфери : структура, функціонування, формування : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Чорна. – К., 2009. – 245 с.*
9. *Чорновол Г. В. Стилїстичні проблеми функціонування спеціальної лексики в неспеціальних текстах (на матеріалі економічної термінології) / Г. В. Чорновол // Українська термінологія і сучасність : [зб. наук. праць]. – Вип. V / [відп. ред. проф. Л. О. Симоненко]. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 118–122.*
10. *Чумак О. Г. Структурно-компонентна організація фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. Г. Чумак. – К., 1998. – 189 с.*
11. *Юрій С. І. Казначейська система : підручник. – 2-ге вид., змін. і доп. / С. І. Юрій, В. І. Стоян, О. С. Даневич. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. – 820 с.*